

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ψηφιακός ανθρωπισμός

Η ελληνική μυθολογία με τον μύθο του Προμηθέα και της Πανδώρας¹ μάς διδάσκει ότι η τεχνολογία δεν είναι ποτέ απαλλαγμένη από δυσμενείς συνέπειες. Μέχρι και σήμερα η φωτιά στοιχίζει τακτικά ανθρώπινες ζωές. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι βρισκόμαστε στο μέσον μιας βαθιάς κοινωνικής μεταμόρφωσης, με την επιστήμη των υπολογιστών να αποτελεί τον βασικό παράγοντα αλλαγής. Η ικανότητα αυτοματοποίησης των ανθρώπινων γνωστικών δραστηριοτήτων είναι μια επαναστατική πτυχή της πληροφορικής. Για πολλές εργασίες, οι μηχανές ξεπερνούν σε ταχύτητα, σε ακρίβεια, αλλά ακόμα και σε αφαιρετική ανάλυση², αυτό που οι άνθρωποι μπορούν να επιτύχουν. Ενώ η ψηφιοποίηση των πάντων ανοίγει άνευ προηγουμένου ευκαιρίες, δημιουργεί επίσης σοβαρές ανησυχίες. Χαρακτηριστικά, ο εφευρέτης του Παγκόσμιου Ιστού Τιμ Μπέρνερς-Λι το εξέφρασε με τη θλιβερή δήλωσή του: «Το Σύστημα αποτυγχάνει». Οι απειλές εναντίον της ιδιωτικότητας και της ελευθερίας του λόγου, η άνοδος ακραίων απόψεων και ψευδών ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η απώλεια της ιδιωτικής ζωής και η εξάπλωση της ψηφιακής επιτήρησης είναι μερικά μόνο ενδεικτικά παραδείγματα. Η συν-εξέλιξη τεχνολογίας και ανθρωπότητας, μέσα σε έναν κατατρεγμένο δεδομένων, αλγορίθμων³ και υπολογιστικής ισχύος, διαταράσσει τον ίδιο τον ιστό της κοινωνίας επηρεάζοντας ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις, κοινωνικούς θεσμούς, οικονομίες και πολιτικές δομές.

Ας δούμε ένα απλό παράδειγμα από τον χώρο της μηχανικής μετάφρασης. Αν ζητήσουμε από τη μηχανή αυτόματης μετάφρασης *Google Translate* να μας μεταφράσει την αγγλική πρόταση «The doctor asked the nurse to take a blood sample» στα ελληνικά, θα πάρουμε: «Ο γιατρός ζήτησε από τη νοσοκόμα να πάρει δείγμα αίματος». Παρατηρήστε μια σημαντική λεπτομέρεια: ο αλγόριθμος υπέθεσε ότι η φράση αναφέρεται σε άνδρα γιατρό και γυναίκα νοσηλεύτρια. Αυτό οφείλεται στη διαρκή εκπαίδευση του αλγορίθμου με ζευγάρια κειμένων (ελληνικά – αγγλικά), όπου οι γιατροί είναι άνδρες και οι νοσοκόμες γυναίκες. Το πρόβλημα φαινομενικά μπορεί να μοιάζει αθώο. Όμως, αν οι προκαταλήψεις επικρατούν σε συστήματα αυτοματοποιημένης μετάφρασης, δημιουργείται η εύλογη ανησυχία ότι ανάλογες προκαταλήψεις μπορεί να υπάρχουν σε αυτόνομα οχήματα, αυτοματοποιημένα μοντέλα που χρησιμοποιούνται στην απονομή δικαιοσύνης και άλλες κρίσιμες εφαρμογές.

Το παράδειγμα της μετάφρασης αναδεικνύει το εξής: Όπως όλες οι τεχνολογίες, οι ψηφιακές τεχνολογίες δεν είναι αποτέλεσμα παρθενογένεσης. Διαμορφώνονται από έμμεσες και άμεσες επιλογές, και συνεπώς ενσωματώνουν ένα σύνολο αξιών, κανόνων, οικονομικών συμφερόντων και υποθέσεων σχετικά με τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο. Σήμερα, πολλές από αυτές τις επιλογές παραμένουν κρυμμένες σε λογισμικό που υλοποιεί αόρατους αλγορίθμους, χωρίς έλεγχο τρίτων και λογοδοσία.

Αυτές οι πρακτικές δεν πρέπει να επικρατήσουν. Οφείλουμε να διαμορφώσουμε την τεχνολογία σύμφωνα με ανθρώπινες αξίες και ανάγκες, αντί να επιτρέπουμε στις

τεχνολογίες να διαμορφώνουν τον άνθρωπο. Για τον σκοπό αυτό πρέπει να επιστρατεύσουμε κριτική σκέψη και διεπιστημονικότητα. Το καθήκον μας δεν είναι μόνο να περιορίσουμε τα μειονεκτήματα των τεχνολογιών, αλλά και να ενθαρρύνουμε όποια καινοτομία επικεντρώνεται στον άνθρωπο.

Τι μπορούμε, όμως, να κάνουμε; Αποτελεσματικοί κανονισμοί, κανόνες δεοντολογίας και νόμοι που εξασφαλίζουν δικαιοσύνη, ισότητα, λογοδοσία και διαφάνεια για συστήματα λογισμικού είναι σίγουρα ένα πρώτο βήμα. Αποφάσεις που έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν ατομικά ή συλλογικά ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να συνεχίσουν να λαμβάνονται από ανθρώπους. Απαιτείται στα πανεπιστήμιά μας ένα όραμα για νέα προγράμματα σπουδών που να συγκεράζουν την πληροφορική με γνώσεις και αξίες από ανθρωπιστικές και κοινωνικές σπουδές. Η Φινλανδία και η Κίνα ήδη ενσωματώνουν σπουδές τεχνητής νοημοσύνης στο σχολείο. Η Ελλάδα, με το εξαιρετικό επιστημονικό προσωπικό και την πλούσια γραμματεία που διαθέτει, θα μπορούσε να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στις εξελίξεις.

Άρθρο των Χ. Τσίγκανου και Δ. Σπινέλλη, εφημερίδα *Καθημερινή*, 25/8/2019 (το κείμενο προσαρμόστηκε για τον σκοπό της αξιολόγησης).

¹ Πανδώρα: οι θεοί της έδωσαν ως γαμήλιο δώρο ένα πιθάρι («το κουτί της Πανδώρας»), το οποίο περιείχε όλα τα δεινά και το οποίο άνοιξε, παρά την αντίθετη διαταγή του Δία. Συνέπεια της ενέργειάς της ήταν να ξεχυθούν τα δεινά αυτά στον κόσμο.

² αφαιρετική ανάλυση: εδώ, η ανάλυση δεδομένων και ο συνδυασμός τους.

³ αλγόριθμος: σύνολο κανόνων που εφαρμόζονται για την επίλυση ενός προβλήματος.

A1. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (110-120 λέξεις).

Μονάδες 25

B1. Με βάση τις σχετικές αναφορές του κειμένου, να γράψετε στο τετράδιό σας το γράμμα που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις ακόλουθες περιόδους λόγου και δίπλα του τη λέξη **Σωστό**, αν το περιεχόμενό της είναι σωστό, ή τη λέξη **Λάθος**, αν είναι λανθασμένο:

α. Η ψηφιακή τεχνολογία αναπαράγει σε κάποιες περιπτώσεις στερεότυπα και παγιωμένες κοινωνικές αντιλήψεις.

β. Από την ελληνική μυθολογία, ακόμη, θίγεται το ζήτημα των αμφιλεγόμενων συνεπειών της τεχνολογίας στη ζωή των ανθρώπων.

γ. Η διαμόρφωση της τεχνολογίας δεν είναι αναγκαίο να διέπεται από συγκεκριμένους ηθικούς κανόνες.

δ. Η αξιοποίηση της κριτικής σκέψης και της διεπιστημονικότητας είναι αναγκαία, ώστε η τεχνολογία να ωφελεί τον άνθρωπο.

ε. Η παράλληλη ανάπτυξη τεχνολογίας και ανθρωπότητας δεν επηρεάζει τις δομές της κοινωνίας.

Μονάδες 10

B2. α) Να εντοπίσετε δύο (2) σημεία στο κείμενο στα οποία οι συγγραφείς χρησιμοποιούν παράδειγμα (μονάδες 2) και να εξηγήσετε τον ρόλο του κάθε παραδείγματος μέσα στο κείμενο (μονάδες 4).

Μονάδες 6

β) Η τρίτη παράγραφος («Ας δούμε [...] εφαρμογές») και η τέταρτη παράγραφος («Το παράδειγμα [...] λογοδοσία») του κειμένου είναι δυνατόν να γραφτούν ως ενιαία παράγραφος. Να αναφέρετε στοιχεία του κειμένου που επιτρέπουν αυτή τη λύση.

Μονάδες 5

Μονάδες 11

B3. Στην τρίτη παράγραφο του κειμένου, στο απόσπασμα «Όμως [...] εφαρμογές», να εντοπίσετε και να καταγράψετε πέντε (5) σύνθετες λέξεις των οποίων κανένα συνθετικό δεν είναι πρόθεση (μονάδες 5) και να γράψετε μία νέα λέξη, απλή ή σύνθετη, ομόρριζη με το τελευταίο συνθετικό καθεμιάς από τις σύνθετες λέξεις που έχετε καταγράψει. Δεν θα θεωρηθεί σωστή η επανάληψη της ίδιας λέξης (μονάδες 5).

Μονάδες 10

B4. Στις δύο τελευταίες παραγράφους του κειμένου γίνεται πιο σαφής η πρόθεση των συντακτών να κινητοποιήσουν τον αναγνώστη. Να εντοπίσετε δύο (2) επιλογές που υπηρετούν τον σκοπό αυτό.

Μονάδες 4

Γ1. Στο κείμενό τους με τίτλο «Ψηφιακός ανθρωπισμός» οι συγγραφείς ισχυρίζονται, μεταξύ άλλων, ότι η τεχνολογία και η ψηφιοποίηση των πάντων *απειλούν την ιδιωτικότητα και την ελευθερία λόγου και συντελούν στην άνοδο ακραίων απόψεων και ψευδών ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.*

Σε μια ημερίδα, στην οποία ακούστηκαν οι παραπάνω απόψεις τους, λαμβάνετε τον λόγο για:

α) να συμφωνήσετε ή να διαφωνήσετε τεκμηριωμένα με αυτές και

β) να παρουσιάσετε τεκμηριωμένα τι σημαίνει για εσάς ο «ψηφιακός ανθρωπισμός».

Το κείμενο της ομιλίας σας θα έχει έκταση 500-600 λέξεις.

Μονάδες 40

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.

Το κείμενο εξετάζει τις επιδράσεις της τεχνολογίας στον άνθρωπο και την ηθική. Αρχικά, οι αρθρογράφοι επισημαίνουν ότι η ψηφιοποίηση και αυτοματοποίηση των πάντων δημιουργούν άπειρες ευκαιρίες, όμως παράλληλα απειλείται η ιδιωτικότητα και η αντικειμενική πληροφόρηση των ανθρώπων, με την ανάπτυξη της τεχνολογίας να επιδρά στις δομές σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Μέσω ενός παραδείγματος αποδεικνύουν ότι οι νέες τεχνολογίες αναπαράγουν στερεότυπα και αντιλήψεις. Οπότε κρίνουν επιτακτική την ανάγκη η διαμόρφωση της τεχνολογίας να διέπεται από συγκεκριμένους ηθικούς κανόνες και να αξιοποιηθεί η κριτική σκέψη και η διεπιστημονικότητα, ώστε η τεχνολογία να ωφελεί τον άνθρωπο. Σε αυτό η χώρα μας μπορεί να αποτελέσει κεντρικό σημείο, καθώς διαθέτει επιστημονικό προσωπικό και ανθρωπιστική παιδεία.

B1.

α. Σωστό

β. Σωστό

γ. Λάθος

δ. Σωστό

ε. Λάθος

B2.

α) Ένα πρώτο παράδειγμα που χρησιμοποιούν οι συγγραφείς στο κείμενο είναι στην τρίτη παράγραφο. Αφορά την αυτόματη μετάφραση (Google Translate) μιας φράσης από τα αγγλικά στα ελληνικά. Με το παράδειγμα αυτό, το οποίο χρησιμοποιείται ως αποδεικτικό στοιχείο, τεκμηριώνεται η θέση τους ότι η ψηφιακή τεχνολογία

αναπαράγει σε κάποιες περιπτώσεις στερεότυπα και παγιωμένες κοινωνικές αντιλήψεις.

Ένα δεύτερο παράδειγμα εντοπίζεται στην τελευταία παράγραφο του κειμένου. Γίνεται αναφορά στην Φιλανδία και την Κίνα οι οποίες έχουν ενσωματώσει τις σπουδές της τεχνητής νοημοσύνης στο σχολείο αποτελώντας με αυτό τον τρόπο σημείο αναφοράς και για τις υπόλοιπες χώρες στο να τις μιμηθούν και να εντάξουν τις ανθρωπιστικές σπουδές στα τεχνολογικά προγράμματα σπουδών, ώστε η τεχνολογία να διέπεται από ηθικούς κανόνες. Και με τα δύο παραδείγματα διευκολύνεται η κατανόηση των νοημάτων και καθιστούν το κείμενο προσιτό, ζωντανό και παραστατικό.

β) Η τρίτη παράγραφος αναφέρεται και παρουσιάζει αναλυτικά το παράδειγμα της αυτόματης μετάφρασης φράσης από τα αγγλικά στα ελληνικά, ενώ η τέταρτη παράγραφος παρουσιάζει το συμπέρασμα αυτού του πειράματος. Συνδέονται μεταξύ τους σε νοηματικό και λεξιλογικό επίπεδο με τη διαρθρωτική φράση «Το παράδειγμα της μετάφρασης αναδεικνύει το εξής:»

B3.

αυτοματοποιημένης → ποιητής
δημιουργείται → κακούργημα
ανησυχία → ησυχαστήριο
αυτόνομα → νομοθέτης
χρησιμοποιούνται → παγκοσμιοποίηση

B4.

Στις δύο τελευταίες παραγράφους του κειμένου οι αρθρογράφοι προσπαθούν να κινητοποιήσουν τους αναγνώστες. Αυτό το επιτυγχάνουν με την χρήση του α' πληθυντικού προσώπου (διαμορφώσουμε, επιστρατεύσουμε, περιορίσουμε) το οποίο προσδίδει στο κείμενο συλλογικότητα και τονίζεται η ανάγκη για δραστηριοποίηση. Παράλληλα, η θεματική περίοδος της τελευταίας παραγράφου ξεκινά με ένα ερώτημα («Τι μπορούμε, όμως, να κάνουμε;») με το οποίο κινητοποιείται ο δέκτης, κεντρίζεται το ενδιαφέρον του και προκαλείται η αγωνία για το τι μέλλει γενέσθαι.

Γ1.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Πρόκειται για ομιλία, οπότε είναι απαραίτητη **προσφώνηση** και **αποφώνηση**, ενώ το ύφος διαθέτει στοιχεία προφορικότητας, (α' και β' ρηματικό πρόσωπο, ρητορικές ερωτήσεις κλπ.). Γίνεται αφόρμηση από το κείμενο που δόθηκε.

Κυρίες και κύριοι,

Πρόλογος: Είναι γεγονός ότι ζούμε σε μια εποχή ραγδαίων αλλαγών και εξελίξεων. Η τεχνολογική ανάπτυξη έχει επηρεάσει όλους τους τομείς του δημόσιου και ιδιωτικού βίου. Έχει διευκολύνει την καθημερινότητά μας, έχει ελαχιστοποιήσει τον μόχθο μας, έχει βελτιώσει την ποιότητα ζωής μας. Όμως, δεν είναι υπερβολή ο ισχυρισμός των Χ. Τσίγκανου και Δ. Σπινέλλη ότι η τεχνολογία και η ψηφιοποίηση των πάντων απειλούν την ιδιωτικότητα και την ελευθερία λόγου και συντελούν στην άνοδο ακραίων απόψεων και ψευδών ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Απόψεις που διατύπωσαν σε κείμενό τους με τίτλο «Ψηφιακός Ανθρωπισμός» και οι οποίες με βρίσκουν απόλυτα σύμφωνο.

Κύριο μέρος

Α' ζητούμενο: Τρόποι με τους οποίους η τεχνολογία απειλεί την ιδιωτικότητα και την ελευθερία του λόγου και συντελεί στην άνοδο ακραίων απόψεων και ψευδών ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

- Επιτήδευοι χρήστες των νέων τεχνολογιών μπορούν εύκολα να **παρεμβαίνουν στην ξένη πνευματική ιδιοκτησία, να επιφέρουν τροποποιήσεις**, αλλοιώσεις, να αποσπούν τμήματα έργων ή να αναπαράγουν ολόκληρα έργα και να τα διακινούν για ίδιο όφελος, δίχως να φοβούνται τυχόν εντοπισμό τους, αφού αυτός παραμένει σχεδόν αδύνατος.
- Η διείσδυση της πληροφορικής σ' όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας καθιστά εύκολη τη **διαχείριση πληροφοριών που αφορούν την ιδιωτική ζωή του ατόμου** και τη διαρροή πληροφοριών προσωπικής φύσης.
- Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσφέρονται για **πολιτική προπαγάνδα**, για **προβολή πορνογραφικού υλικού** ή μεθόδων που χρησιμοποιούνται και ιδεολογημάτων που εκπορεύονται από το οργανωμένο έγκλημα. Όλα αυτά βρισκόμενα σε «κοινή θέα» είναι δυνατό να επηρεάσουν, να παρασύρουν ειδικά τους νεαρούς χρήστες και να υπονομεύσουν το δημοκρατικό πολίτευμα.
- Οι **πληροφορίες που διακινούνται στο διαδίκτυο δεν είναι πάντα αξιόπιστες**. Μηχανισμοί ελέγχου που λειτουργούν στα συμβατικά μέσα (κριτική των άρθρων των συντακτών από την αρχισυνταξία ή τη διεύθυνση) είναι δύσκολο να λειτουργήσουν στο διαδίκτυο. Οι παρεμβάσεις σε μηνύματα πομπών και η παραποίηση τους αποτελεί συχνή πρακτική.
- Πολύ συχνός είναι πλέον και ο **ηλεκτρονικός εκφοβισμός**.

Β' ζητούμενο: Περιεχόμενο του όρου «ψηφιακός ανθρωπισμός»

Υπό το πρίσμα αυτών των εξελίξεων είναι απαραίτητο η τεχνολογία να διέπεται από συγκεκριμένους ηθικούς κανόνες, να υπάρξει δηλαδή ένας ψηφιακός ανθρωπισμός.

Πιο συγκεκριμένα, ψηφιακός ανθρωπισμός σημαίνει:

- **Εκσυγχρονισμός της νομοθεσίας** ώστε να περιλάβει τις νέες μορφές «βιασμού» των ατομικών δικαιωμάτων που πηγάζουν από τη χρήση της τεχνολογίας ως «παντεπόπτη» της ζωής των πολιτών, διαμορφώνοντας τους κατάλληλους μηχανισμούς –ανεξάρτητες αρχές– προστασίας των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και το αντίστοιχο ποινικό πλαίσιο για τους παραβάτες.
- **Δημοκρατική και ανθρωπιστική διαπαιδαγώγηση** ώστε η εξέλιξη της τεχνολογίας να συμβαδίζει με ηθικούς κανόνες και αρχές. Ο σεβασμός, η ανιδιοτέλεια, η ειλικρίνεια θα πρέπει να διέπει τις ανθρώπινες σχέσεις και στον ψηφιακό χώρο.
- **Ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας** των ατόμων ώστε να βρίσκονται σε ετοιμότητα, να διεκδικούν τα δικαιώματά τους και να φροντίζουν πάντα για την ορθή χρήση των ηλεκτρονικών μέσων.

Επίλογος: Οι νέες τεχνολογίες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς μας. Σκοπός τους είναι να μας διευκολύνουν όχι να μας υποδουλώσουν ή να υπονομεύσουν τις ατομικές μας ελευθερίες. Και αυτό είναι που πρέπει να συνειδητοποιήσουμε: είναι το μέσο για να βελτιώσουμε την ποιότητα ζωής μας και όχι αυτοσκοπός. Ο εξανθρωπισμός τους είναι μονόδρομος.

Σας ευχαριστώ